

M. Çağatay Güler
cagatayguler.93@gmail.com

Rus Ekonomisi: Kriz Öncesi Son Dönemeç mi?

**KORONAVİRÜS
SALGINININ YERLE BİR
ETTİĞİ KÜRESEL VE RUS
FİNANS PİYASALARI,
SUUDİ ARABİSTAN İLE
ANLAŞMAZLIĞIN ORTAYA
ÇIKARTTIĞI PETROL KRİZİ
VE DİBE VURAN HAM
PETROL FİYATLARI, RUS
EKONOMİSİNİ BELKİ DE
DAHA ÖNCE HİÇ OLMADIĞI
KADAR OLUMSUZ
ETKİLEMEKTEDİR.
RUS EKONOMİSİNİN
BÜRÜNDÜĞÜ
AHVAL GİTTİKÇE
KÖTÜLEŞMEKTEDİR.**

1998 krizi yeni kurulmuş Rusya Federasyonu'nun ekonomisini darmadağın etmişti. Hükümet bütçe krizi ile boğuşurken yoksulluk artmakta ve beklenen yaşam süresi halkın gelirleri ile birlikte dibe vurmaktaydı. Enflasyon değerleri en kötü durumda olan eski Sovyetler Birliği ülkelerinden on kat daha kötü durumdaydı. Aradan geçen birkaç yıl içerisinde söz konusu krizin en önemli etkenlerinden biri olan petrol fiyatlarındaki düşüşün (17-18 dolar) toparlanması ve yapısal reformların getirilmesi ile birlikte Rus ekonomisi de canlanmaya başladı. Ekonomik maliyetlerine rağmen Çeçenistan'ı işgal süreciyle büyük bir ivmelenme yakalayan dönemin Başbakanı Vladimir Putin, devlet başkanlığına geldiği yıllarda artan petrol fiyatlarının da yardımı ile ekonomik toparlanmayı sağlamış, kalkınmayı öngören uygulamalar başlatmış ve halk nezdinde büyük takdir toplamıştı.

Kalkınma Stratejisi

Başta doğalgaz ve petrol olmak üzere enerji ürünleri ihracatına dayalı Rus ekonomisinin yapısal reformlara duyduğu ihtiyaç, 98 krizi ile birlikte daha da görünür hale gelmişti. Bu dönemde iki uzun dönemli ekonomik kalkınma planı öne çıkmıştır: Gref Planı ve İşayev Planı. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, dönemin Ticaret Bakanı German Gref öncülüğünde oluşturulan Gref Planı'nı temel alan ancak harfiyen uymayan neo-liberal özellikteki reformları uygulamaya koymuştur. Bu minvalde hukukun üstünlüğü

prensibine bağlı olarak piyasa ekonomisi oluşturması hedeflenmiş, yabancı yatırım çekecek girişimlerde bulunulmaya başlanmış, ekonomiye devlet müdahalesi azaltılmış ve mülkiyet hakkı öncelenmeye başlanmıştır. Bu noktada sosyal harcamaların kısılmasını ön gören planın aksine, halkın gelirlerine para aktarılmaya başlanmış dolayısıyla halk ekonomik kalkınmayı doğrudan hissetmeye başlamıştır. Aynı dönemde Rus Oligarklarına karşı, Vladimir Putin'in devlet başkanı olmasına maddi olarak yardım edenler de dahil olmak üzere büyük bir mücadele başlatılmış ve birçok özel şirket kamulaştırılmıştır. Her ne kadar 2008 krizi bahse konu reformlara sekte vurmuş olsa da ekonomi ciddi olarak toparlanmış ve refah düzeyi hissedilir boyutta artmıştır.

Putin'in başkanlığa geldiği ilk dönemden 2008'e kadar olan sayısal verilere baktığımızda GSYİH'nin yaklaşık yüzde 95 oranında artarak 200 milyar dolarlardan 1.7 trilyon dolara ulaştığını görüyoruz. Kişi başına düşen GSYİH'nin de yaklaşık iki katına çıktığını söyleyebiliriz. Aynı dönem aralığında ortalama yüzde 8 ile ekonomik büyüme gerçekleştirilmiştir. Bu açıdan bakıldığında reformların başarısı ve olumlu etkisi daha da belirginleşmektedir. Lakin 2008 itibarıyla girilen ekonomik kriz, söz konusu planın rafa kaldırılmasına neden olmuştur. Kriz sonrasında "Rusya Federasyonu'nun 2020'ye Kadar Uzun Dönemde Sosyo-Ekonomik Kalkınması" başlığı altında yeni bir kalkınma konsepti oluşturuldu fakat uygulamaya konulamadı.

2012'de yeniden devlet başkanı olan Vladimir Putin, Mayıs Kararnameleri adı altında ekonomik kalkınmayı sürdürülebilir kılmak için yapılması gereken icraatları açıkladı. Eğitimden sağlık imkanlarına, iskandan kamu yönetimine birçok hususu içerisinden barındıran paket, Mart 2018'de gerçekleşen son başkanlık seçiminin ardından 7 Mayıs 2018'de

Vladimir Putin, Rusya Güvenlik Konseyi'ni toplayarak Rus ekonomisini ve uluslararası piyasalardaki kriz ortamını değerlendirdi. (24 Mart 2020)

yeniden belirlenmiştir. Günümüze kadar etkili olan söz konusu son kararname ülkenin kalkınmasında gerekli stratejik hedefleri 13 farklı program kapsamında ortaya koymaktadır. Bu çerçevede demografi, kültür, sağlık, eğitim, konut ve kentsel çevre, ekoloji, güvenli ve kaliteli yollar, iş gücü verimliliğinin artırılması ve istihdam desteği, bilim, dijital ekonomi, KOBİ'lerin desteklenmesi, uluslararası iş birliği ve ihracat, altyapının modernizasyonu ve genişletilmesi için 26 trilyon ruble tutarında geniş spektrumlu bir plandan söz edilmektedir.

9 Mart'ta Brent petrol fiyatları 1991'den bu yana bir günde gerçekleşen en sert düşüşü yaşamıştır. Rusya mevcut pazar payını kaybetmemek, ABD'nin pazar payını arttırmasını engellemek uğruna üretim kesintisine karşı çıkmıştır. Suudi Arabistan da Rusya'nın hamlesine petrol arzını daha da arttırarak cevap vermiştir. Yaşanan bolluk fiyatların dibe vurmasını da beraberinde getirmiştir.

Hedeflerin Gerisinde Kalmak

Mayıs kararnameleri ile küresel ortalamanın üzerinde ekonomik büyüme, yüzde 4'ten az enflasyon oranı ve 2024 itibarıyla dünyanın en büyük ilk beş ekonomisi (mevcut durumda 11. sırada) arasına girilmesi hedeflenmektedir. Ancak 2019'da elde edilen sonuçlar göz önünde bulundurulduğunda, Rusya Ekonomik Kalkınma Bakanlığı dahi bu şartlar altında belirlenen bu hedeflerin yakalanmasının mümkün olmadığını kabul etmiştir. Federal bütçeden bu programlar için belirlenen bütçenin yalnızca çok düşük bir oranı istimal edilmiş, hedeflenenin oldukça gerisinde ekonomide yüzde 1,3 oranında büyüme gerçekleştirilmiş (geçen yıla oranla düşüş görülüyor) ve bu yılda benzer sonuçlar olacağı ön görülmektedir. Bunların yanı sıra söz konusu programlar ile ülke çapında yoksulluğun düşürülmesi hedeflenmesine rağmen diğer göstergelerde olduğu gibi yoksulluk da bir önceki yıla göre artmış ve mevcut durumda Federal İstatistik Servisi'ne göre 21 milyon insan açlık sınırının altında yaşamaktadır. Dolayısıyla bu çerçevede de 2024 hedeflerinin oldukça gerisinde bulunduğu söylenebilir.

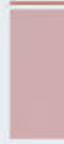
Hedeflerin gerisinde seyreden ekonomik kalkınma iç kamuoyunda büyük bir yankı uyandırmamaktadır. Bazı medya kanalları rüşvet ve bozulmadan dolayı hükümeti sık sık eleştiriyor olsa da ciddi bir etki söz konusu değildir ancak bu olmayacağı anlamına da gelmemektedir. Zira Rusya'nın sayısız üs, milyar dolarları bulan yardım paketleri, yurt dışında görev yapan binlerce personeli ve silah sanayisine harcadıkları para bağlamında artan askeri nü-

Rus ekonomisindeki “büyüme sancısı” artarak devam ediyor

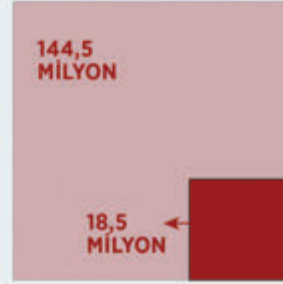
Rusya'nın ekonomik büyümeyi canlandırma hayali, koronavirüs nedeniyle düşen petrol fiyatları ve süregelen savunma harcamaları nedeniyle tehlike altında

Rus halkının reel gelirleri 2014-2017 yıllarında %8,4 geriledi

Rusya ekonomisi 2019'da %1,3 düzeyinde büyüdü

Rusya'da 2018 sonu itibarıyla 18,5 milyon kişi yoksulluk sınırının altında yaşıyor

RUS EKONOMİSİ, RUSYA'NIN SİYASİ ALANDAKİ “SÜPER GÜÇ” GÖRÜNTÜSÜNDEN UZAK

Yaptırımlar nedeniyle

Batı finansmanına erişiminin kısıtlandığı Rus ekonomisi, düşen petrol fiyatlarıyla zor günler geçiriyor

Moskova Borsası (MICEX) ve RTS endeksleri Nisan 2018'den bu yana en sert düşüşlerini yaşayarak %10'a yakın değer kaybetti

Rus rublesi dolar karşısında Eylül 2019'dan bu yana ilk defa 67 seviyesine, avro karşısında da 74'e kadar geriledi

KORONAVİRÜS KAYIPLARI ARTIRIYOR

Rusya, en büyük ticaret ortağı Çin'le ticaretinde günde yaklaşık 1 milyar ruble (yaklaşık 15 milyon dolar) kayıp yaşıyor

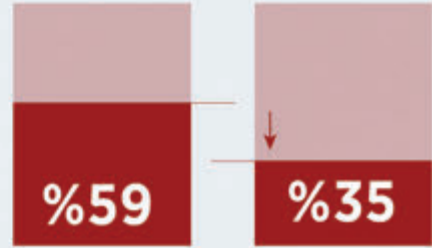
Virüs nedeniyle Çin'le sınırını kapatan ve Çin vatandaşlarına vize vermeyi durduran Rusya'da, turizm sektöründeki kayıplar da artıyor

Ülkedeki sermaye çıkışı, dış borçların artması ve yeniden finansman konusunun karmaşıklığı nedeniyle 10 milyar düzeyinde artacak

PUTİN'E GÜVEN AZALDI

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'e duyulan güven 2017'den bu yana, %59'dan %35'e kadar geriledi

RUS BÜTÇESİNE SURİYE YÜKÜ

Rusya, bölgedeki operasyonlar için bütçesinden günlük yaklaşık 4 milyon dolar harcıyor

Mart 2018 itibarıyla Rus bütçesinden Suriye operasyonlarına harcanan para miktarı yaklaşık 250 milyar ruble (3,7 milyar dolar)

fuzu, ciddi oranda ekonomik yükü de beraberinde getirmektedir. Söz konusu yük vergiler bağlamında halkın sırtına binerken, aynı zamanda ekonomik büyüme hedeflerinin yakalanamamasına ve sürdürülebilirlik için atılan adımların kısıtlanmasına da sebebiyet verdiği bilinmektedir. Yalnızca 2018'de SIPRI tarafından açıklanan Rusya'nın askeri harcamalarına baktığımızda 61.4 milyar dolar olduğunu görmekteyiz. Ayrıca önde gelen Rusya savunma sanayi uzmanları, gerçek harcamaların bu miktarın çok daha ötesinde olduğunu iddia etmektedir. Her ne kadar GSYİH'nin küçük bir miktarı bu konuya harcanıyor gibi görünse de ülkenin muhtelif diğer ülkeler ile içinde bulunduğu mütemadi savaş hali ve bu durumun ortaya çıkardığı ekonomik yük, ilerleyen dönemde daha ciddi eleştirileri de beraberinde getirecektir.

Bunlarla birlikte yeni tip koronavirüs salgınının da etkisiyle petrole olan talep düşmeye başlamış, piyasada oluşan arz bolluğu da petrol fiyatlarının aşağıya çekilmesine sebep olmuştur. Söz konusu durum, Rusya'nın da aralarında bulunduğu OPEC artı ülkelerinin 5 Mart'ta Viyana'da düzenlediği toplantının ana gündem maddesini oluşturmuştur. Fakat petrol üretiminin azaltılması hususunda anlaşma sağlanamamasından ötürü 9 Mart'ta Brent petrol fiyatları 1991'den bu yana bir günde gerçekleşen en sert düşüşü yaşamıştır. Rusya mevcut pazar payını kaybetmemek, ABD'nin pazar payını arttırmasını engellemek ve karlılığını azaltmak uğruna üretim kesintisine karşı çıkmıştır. Suudi Arabistan da Rusya'nın hamlesine petrol arzını daha da arttırarak cevap vermiştir. Yaşanan bolluk fiyatların dibe vurmasını da beraberinde getirmiştir. Bir varil petrolün fiyatı 60 dolar bandından 25-30 dolar bandına inmiştir. Karlılık ciddi oranda düşmüştür. Bu takdirde bir varil petrol ile elde ettiği kar çok daha fazla satarak daha uzun sürelerde kompanse edebilecekler. Her ne kadar Rus medyası, bu durumu uzun yıllar sürdürebile-

ceğini ve ABD'nin bu durumdan en zararlı olarak çıkacağını iddia etse de enerji bazlı hammadde ihracatına dayalı ekonomiye sahip olan ülke aslında Rusya'dır. Petrol ve doğalgaz ihracat gelirleri ülke ekonomisinin yaklaşık dörtte birini oluşturmaktadır. Dolayısıyla süreç bu şekilde devam ettiği takdirde kendi kayıpları oldukça büyük olacaktır (Suudi Arabistan da ciddi kayıplar vereceği için elbet bir noktada buluşma sağlamacaktır).

Durum Kötüleşiyor

Ek olarak koronavirüs ve düşen petrol fiyatları ile birlikte rublenin giderek değer kaybetmesi, gelecek dönem ciddi etkiler doğuracaktır. Zira koronavirüs öncesi 1 dolar 62 Rus rublesine tekabül ederken son tahlilde 1 dolar 79,5 Rus rublesine eşdeğer bir hale gelmiştir. Tabiatıyla ülke borsası da ciddi değer kayıpları yaşamaktadır. Rusya, salgın nedeniyle yalnızca Çin ile yaptığı ticaretinden günlük 1 milyar ruble kayıp yaşamaktadır. Ayrıca turizm sektöründe 30 milyar ruble kadar kayıp beklenmektedir. Tüm bunlara ek olarak üretim maliyetlerinin, ülkeden sermaye çıkışının ve dış borcun da artması beklenmektedir. Dolayısıyla Rus ekonomisinin büründüğü ahval gittikçe kötüleşmektedir.

Eugene Rumer'in, "*Russian Foreign Policy Beyond Putin*" adlı kitabında belirttiği gibi Rus halkı mevcut politiklardan memnun olmasa da yerine gelecek devlet başkanının daha iyi olup olmayacağını bilemediği için oyunu ekonomik ve siyasi istikrardan yana kullanmaktadır. Aynı şekilde, Doğu Avrupa ve Avrasya çalışmaları konusunda önde gelen dergilerden biri olan *Slavic Review*'da Timothy Colton ve Henry Hale tarafından yayımlanan "The Putin Vote: Presidential Electorates in a Hybrid Regime" adlı makalede, ekonomi ve istikrar faktörüne dikkat çekilmiş, Putin'in seçilmesinde en önemli etken olarak ekonominin öne çıktığı belirtilmiştir.

Özetle, halk hükümet politikalarından memnun olmasa dahi istikrarın, özellikle de ekonomik istikrarın sürmesi için mevcut yönetime oy verme eğilimindedir. Hükümetin en ağır eleştirilere tabii olduğu ve Oligarklar ile büyük mücadele içinde bulunduğu 2000-2008 dönemi arasında, halkın artan refahı, Birleşik Rusya partisini etkilese de Putin'in oylarını etkilememiştir. Süregelelen söz konusu istikrar ilerleyen dönemlerde de benzer sonuçları beraberinde getirmiştir.

Artan savaş, askeri maliyetler ve yayılmacılığın getirdiği maddi yük nedeniyle giderek değer kaybeden Rus rublesinin yeni tip koronavirüs salgını sonucunda daha da büyük darbeler alması kaçınılmazdır.

Söz konusu salgının yerle bir ettiği küresel ve Rus finans piyasaları, Suudi Arabistan ile anlaşmazlığın ortaya çıkarttığı petrol krizi ve dibe vuran ham petrol fiyatları, Rus ekonomisini belki de daha önce hiç olmadığı kadar olumsuz etkilemektedir. Fakat her şeye rağmen halk nezdinde henüz hissedilmemektedir. Hissedilse dahi ülkenin gelişmesi sürdüğü sürece bu durum göz ardı edilmektedir. Rus medyası kamuoyunu, tüm bunlara karşı hazırlıklı olduğunu, sürecin sürdürülebilir olduğuna ve ülkenin ekonomik olarak büyümeye devam edeceğine ikna etmeye çalışmaktadır. Ayrıca iç politikada hükümet değişikliği, yeni anayasa teklifi ve beraberinde gelen Nisan referandumu gündemi asli olarak meşgul eden konular olmasından mütevellit, söz konusu ekonomik gidişat geri planda kalmaktadır. Ancak kısa ve orta vadede bu şartlar altında Rusya'nın mevcut ekonomik ve siyasi politikalarını sürdürebilmesi mümkün görülmemektedir. Dış politika izlediği yayılmacı politika da filhakika bu durumdan payına düşeni alacaktır. Bu gidişatin önü alınmadığı takdirde 2024'te gerçekleşecek devlet başkanı seçimleri, hiç kimsenin beklemediği bir değişim ile sonuçlanabilir. ■

Eugene Rumer'in, "Russian Foreign Policy Beyond Putin" adlı kitabında belirttiği gibi Rus halkı mevcut politiklardan memnun olmasa da yerine gelecek devlet başkanının daha iyi olup olmayacağını bilemediği için oyunu ekonomik ve siyasi istikrardan yana kullanmaktadır.